

DUSEK TAMÁS

Paul Samuelson on the History of Economic Analysis. Selected Essays.

Edited and with an Introduction by Steven G. Medema and Anthony M. C. Waterman

Cambridge University Press, 2015, 466. o.

Dusek Tamás: egyetemi tanár, Széchenyi István Egyetem
Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar (dusekt@sze.hu)

A 2009-ben, 94 éves korában elhunyt Paul Samuelson elmélet-történeti írásaiból megjelent válogatáskötet végén a teljes samuelsoni életmű elmélet-történeti vonatkozású elemeinek a listájában a több mint hat évtizeden keresztül megjelenő tanulmányok és esszék 76 tételt, a kortársakra vonatkozó kommentárok további 63 tételt tartalmaznak. Ez mennyiségileg is meghaladja számos főállású elmélet-történész munkásságát, és a hivatkozottság, ismertség, presztízs alapján is a legjelentősebb elmélet-történettel foglalkozó kutatók közé emeli a huszadik század egyik legbefolyásosabb amerikai közgazdászát. Samuelson tanulmányai többsége egy-egy neves, közismert, kanonizált szerző, mint például David Hume, Anne Robert Jacques Turgot, Francois Quesney, Adam Smith, Thomas Malthus, David Ricardo, Johann Heinrich von Thünen, Frédéric Bastiat, Karl Marx, Eugen von Böhm-Bawerk matematikai rekonstrukciójával foglalkozik, emellett néhány írása az elmélet-történet-írás általánosabb és módszertani kérdéseit érinti. A kortársakra vonatkozó megemlékezései között olyan közgazdászok szerepelnek, mint Keynes, Lenin, Hotelling, Galbraith, Schumpeter, Knight, Sraffa, Haberler, Frisch, Meade, Hicks, Ohlin, Modigliani, Hayek. Mindez óriási mennyiségű, bár sokszor ismétlődéseket (csak Marxszal 13 külön írása foglalkozik, amelyeket egyesíteni lehetne) tartalmazó alapanyagot jelentett a 17 tanulmányból, valamint a szerkesztők bevezetőjéből álló kötet számára.

Samuelson munkásságának kezdete, a huszadik század negyedik évtizede egybeesik a közgazdaságtan elmélet-történetének háttérbe szorulásának kezdetével. Mindez érzékelhető a legnagyobb presztízsűnek tartott folyóiratok témaválasztásában (az elmélet-történeti munkák publikálhatóságának majdnem megszűnésében), a doktori programok és témák hiányában, a téma kiszorulásában az általános közgazdasági konferenciákról, az egyetemi oktatásban a korábban

kötelező elméletörténeti kurzusok megszüntetésében, először választhatóvá válásukban, majd nagyrészt még onnan is eltűnve. 1971-ben Kenneth Boulding már azt írhatta, hogy a történelemellenes nézet már teljesen általános az Egyesült Államokban, egy olyan lenézett területként kezelt, ami a középkori latint kedvelő emberek számára érdekes; bárki PhD fokozatot szerezhet anélkül, hogy 10 évnél régebben publikált anyagokat bármikor olvasott volna. Olyan, a technikában jártas szakemberek nevelődnek ki, akik remekül tudnak regressziót illeszteni készen kapott, nem saját maguk által felmért adatokra, de semmi érzékük nincs az adatok mögötti valódi közgazdasági tartalomhoz, a való világ intézményeihez és minden olyan információt kizárnak, ami nem illeszthető formalizált modelljeikbe (Boulding, 1971, 232-233).

A legnagyobb presztízsű közgazdasági folyóiratokból nagyrészt kiszorultak az elméletörténeti témák a témakör szakosodott folyóirataiba, ami a főáramú közgazdászok számára a témakör láthatatlanságát tovább fokozta. A kiszorulás azonban nem teljes körű: a matematizált elméletörténelem, amit Samuelson is művelt, minimális mértékben megjelenhet. A tanulmánykötet 17 tanulmányából kilenc a vezető általános közgazdasági folyóiratokban jelent meg, kettő tanulmány elméletörténeti folyóiratban, hat tanulmánykötetekben. Néhány későbbi példából érzékelhető lesz, hogy a tanulmányok lektorálásánál a történelmi hűséget nem követelték meg a lektorok, szerkesztők.

Már a tanulmányok címei is sokszor sejtetik, hogy Samuelson a tárgyalt eredeti munkák modern, vagyis az eredeti szerzőktől idegen matematikai átfogalmazását célozza: „Quesnay 'Tableau Economique'-je, ahogyan egy mai elméleti közgazdász megfogalmazná”, „A nemzetközi kereskedelem egy egzakt Hume-Ricardo-Marshall modellje”, „Egy modern elméleti közgazdász követelése Adam Smithről”, „Ricardo a gépesítésről matematikai követelése”, „A ricardoi gazdaság modern kezelése”, „Marx mint matematikai közgazdász”, „Modern halottkémlés Böhm (sic!) tőkeelméletéről: alapvető normatív tévedése, amelyben osztozik a Sraffa előtti főáramú tőkeelmélettel”, „Két klasszikus: Böhm-Bawerk Pozitív elmélete és Fisher Kamatlába modern prizmán keresztül”, „Egy végletekig sűrített (történetietlen) Tableau Économique: a Smith előtti és utáni klasszikus paradigma összefoglalása”.

Medema és Waterman bevezetője többnyire dicsérő hangvételi, de óvatos bírálat is helyet kap benne. Szerintük kevés közgazdász olvasta olyan szorgalmasan és elmélyülten a nagy elődök munkáit, mint Samuelson, és még kevesebben írtak olyan mély rálátással elméleti alapjaikra. Samuelson felfogása az egységes gazdasági elemzésről és a matematika erejébe vetett hite lehetővé tette számára egymástól távol álló kérdések közös módszertani alapokon nyugvó elemzését. Előszeretettel használt időben és felfogásban távoli szerzőkből álló összetételeket jelzőként: „Minkowski-Ricardo-Leontief-Metzler mátrixok”, „Marx-Leontief-Sraffa input-output mátrixok”, „Metzler-Keynes-Chipman-Goodwin-Machlup-Johnson többszörös multiplikátor mátrixok”, „Markov-Frechet-Feller-Champnowne-Solow átalakulás valószínűség mátrixok”, „Smith-Allyn Young-Ohlin-Krugman

kereskedelmi paradigma”, amelyben Medemáék Samuelson széleskörűségének bizonyítékát látják. Matematikája briliáns módon világította meg az elemzett szerzők munkásságának a szerkezetét. Samuelson megítélése ugyanakkor ellentmondásos az elmélettörténészek között. A régmúltról írva eltekint azoktól a kontextuális szempontoktól, amelyek a legtöbb történész számára lényegesek, a jelenhez közelebbi szerzőknél azonban messzemenően figyelembe veszi a személyiséget és a tudományos közösséget. Ekkor olyan részletekről is ír, amit maga antikvárius történetírásként elítélően bélyegzett meg. Saját elmélettörténeti műveit whignek jellemezte, mások titkosan, bizalmasan, a legrosszabb túlzásai illusztrációként tekintettek rájuk. A whig jelzővel kapcsolatban Medemáék azt írják, hogy Samuelson félreértette a whig történetírást, nincs kapcsolat a whig történetírás és a matematizált történetírás között.

Ez azonban merőben formai, szóhasználati kérdés, Medemáék a sokkal fontosabb történeti hitelesség kérdését nem érintik a 20 oldalas bevezetőben. Azt pedig, hogy a matematikája valóban briliánsan világította volna-e meg az eredeti szerzők munkásságának a lényegét, vagy épp ellenkezőleg, eltorzította és meghamisította azokat, azt az eredeti szerzők munkásságának az ismeretében lehet eldönteni.

Samuelson kötetbeli első tanulmánya (*Out of Closet: A Program for the Whig History of Economic Science*) eredetileg 1987-ben jelent meg, és a „whig” és „antikvárius” történetírást, mint két lehetőséget állítja szembe egymással. „Whig” történetírásként „egy pejoratív szót nem pejoratívan használva” azt javasolja, hogy a közgazdaságtan története a közgazdaságtan jelenbeli állapotának nézőpontjából történjen. Ennek egyetlen alternatívájaként a jelentéktelen életrajzi és történelmi részleteket kutató antikvárius történetírást említi, amelyről lekezelő hangnemben ír. Mindkét változatra néhány példát említi az inkább anekdotikus történetekkel színesített, semmint a javaslatot érvekké alakító írásban.

Ez a dichotómia nagyon távol áll azoktól a finom kategorizálásoktól, amelyek akár hatféle megközelítést, történetírási műfajt is megengednek. Másrészt amit ő nyelvújító hevületében whig történetírásnak nevez, arra korábban abszolutista megközelítésként, prezentizmusként, analitikusként vagy racionális rekonstrukcióként hivatkoztak, vagyis bőségesen volt már rá terminológia. Harmadrészt, a közgazdaságtan aktuális jelenbeli állapota soha nem mutatott egységes képet, ezért a jelenbeli egyik állapot szerinti történetírás lehetséges, nem pedig általában a jelenbelié.

Samuelson az elmélettörténelem kapcsán úgy hivatkozik a fizikára, hogy 1910 és 1930 között a fizika vibráló állapotban volt, közben pedig Fermi megvetette a kutatás történetének a vizsgálatát. Miután megírta termodinamikai publikációit, kijelölt egy fiatal segédkutatót néhány hivatkozás beszurására a szövegbe. Az elmélettörténetbe mélyedés elvette volna az időt és ezért akadályozta volna Fermi az új elméleti felfedezések tételében. Az 1930-as éveket követően, folytatja Samuelson, négy forradalom is lezajlott a közgazdaságtanban: monopolista verseny, a keynesi makroökonómia, a matematizálódás és az ökonometriai következtetések forradalmi. A diákoknak alvásra is szükségük van, így valamit fel

kellett adni a tananyagból, és ez a közgazdasági gondolatok története volt (26. o.). 1987-ben egy skandináv kutató vendégként megtekintette a Massachusettsi Technológiai Intézet (Massachusetts Institute of Technology, MIT, Samuelson munkahelye, a közgazdaságtan formalizálásának egyik fellegetője) makroökonómiai kurzusát, és meglepetéssel tapasztalta, hogy az ajánlott irodalmak listáján nem szerepelt 1985 előtti tétel (26. o.).

A kötet további tanulmányai nagyjából a tárgyalt szerzők időrendjében következnek: Hume, Quesnay, klasszikusok általában, Smith, Ricardo (három tanulmány is), Thünen, Marx (kettő tanulmány), neoklasszikus pénzügyelmélet, Böhm-Bawerk, Schumpeter, Robertson, Keynes, monopolisztikus verseny. Ezek jobban megvilágítják, mit is gondol Samuelson az elmélet-történetírásról, mert gyakorlatban is illusztrálják elgondolásait. Több tanulmánya általános részében lép fel a következő igényekkel:

1. A klasszikus közgazdászok sokszor maguk sem voltak tisztában saját maguk eredményeivel. Sokszor önellentmondások, következetlenek, zavarosak voltak.
2. A jelenkor közgazdászai, köztük Samuelson, mint egy bába, világra segítheti a klasszikus művekben rejtőző elméleteket.
3. Nemcsak rekonstruálni tudja a „whig” történetíró a korábbi műveket, hanem az eredeti formájánál magasabb szinten, értékesebben tudja megfogalmazni. A „whig” történetíró jobban képes megérteni a klasszikus elméleteket, mint a saját szerzője.

A harmadik igény talán merésznek tűnik, de számos példa van rá. Keynesről megemlékezve Samuelson úgy ír, hogy ameddig Meade, Lange, Hicks és Harrod nem fogalmazta meg matematikai modellek révén Keynes Általános elméletét, addig Keynes saját maga sem értette meg igazán a saját elemzését (398. o.). Bertram Schefold egyik visszaemlékezése talán még ennél is megdöbbentőbb. Schefold vendégkutatóként tartózkodott a Harvardon 1973-74 téli szemeszterében és közben látogatta a MIT-en Samuelson szemináriumait, ahol Samuelson alapvetően improvizálni szokott vagy vendégelőadót hívott meg. Egyszer Dorfman hívta, aki Malthus növekedéseméletéről adott elő. Samuelson azt mondta rá, hogy ez Ricardo modellje. Schefold tiltakozott, azzal érvelve, hogy Ricardo és Malthus nem értett egyet a kérdésben, és szükséges az ő szándékukat megérteni és értelmezni az egyenleteket. Samuelson azonban módszeresen bemutatta, hogy modelljeik formálisan megegyeztek. Következtetése az volt, hogy nem Dorfman olvasta félre őket, hanem Ricardo és Malthus szükségszerűen tévedett, amikor azt gondolták, hogy nem értenek egyet egymással (Schefold, 2010, 435. o.). A klasszikusok homogenitására vonatkozó állítását sokszor ismételte. A „kanonikus klasszikus modellről” írva azt állítja, hogy Smith, Ricardo, Malthus és John Stuart Mill lényegében egyazon dinamikus modellt írták le az egyensúlyról, növekedésről és eloszlásról (89. o.). A közöttük lévő nézetkülönbségek szerinte csak a szóhasználatból fakadó félreértések voltak. Mindemellett a klasszikus szerzők csapongó, összefüggéstelen írásainak kanonizált modellje szükségszerűen

túlzott leegyszerűsítéssel jár együtt. Ebben azonban nem a fordító a hibás, hanem az eredeti műveken belüli ellentmondások (89. o.). Ahogyan a Biblia, a klasszikus politikai gazdaságtan is tartalmaz részeket, amelyek állítják és tagadják ugyanazt a dolgot, de neki, Samuelsonnak, nem célja ezek kikeresése (110. o.).

Az összes tanulmányára jellemző a tárgyalt szerzővel szembeni meglehetősen gúnyos, csipkelődő stílus, a lekicsinylő megjegyzések, jelzők elhíntése. A Quesnay-ról szóló tanulmánya elején ismerteti Quasney bírálatait, amelyek sarlatánságnak, misztikus zagyvaságnak, nonszensznek, az elméletörténeten belüli zavaró lábjegyzetnek, unalmasnak és bolondériának írják le. Ezt ezután ellenpontozza Marx, Leontyiev és mások dicsérő véleményeivel. Samuelson inkább a bírálók oldalán áll, mivel Quesnay cikkcakkjain, homályosságán és csökkenő mértani haladványain ironizál. A tanulmány utolsó mondatával saját magát is bírálja: „Amikor a korai úttörőket értékeli, az utókornak hálásnak kell lenni eredményükért és nem szabad gúnyolódni a sima tökéletlenségeken” (79. o.).

Ennek ellenére a további szerzők sem menekülnek meg Samuelson vitriolos minősítéseitől. Szerinte az utókor gúnyosan kacag Thünen azon feltevésén, hogy a társadalom a folyó megtakarításokra jutó folyó nyereséget szeretné, vagy azt kellene neki maximalizálnia. Ez Thünen főbűne, egy bűntény a normatív és pozitív közgazdaságtan ellen is (218. o.). Ricardo a legegyszerűbb eseteket leszámítva, képtelen volt teljes és korrekt válaszokat adni a saját kérdéseire. A nagyszámú rossz sejtései ellenére, intuitíven érezte az egyensúlyi elrendeződés bizonyos sajátosságait, amit feltehetően nem tudott volna szigorúan bizonyítani. Érvényes következtetéseinek látszólagos újdonságai nagyrészt csak sajátos szóhasználatából fakadtak (133. o.) Keynes szerinte talán mindig nagyon elfoglalt volt a világ dolgaival, és ezért nem volt képes elég időt szánni alapvető problémák átgondolására. Gondolkodása végig fuzzy maradt a következő kérdésekben: a kapcsolat az azonosság és a funkcionális egyenlőség; a virtuális és a megfigyelhető mozgások; az okság és az együttjárás; a tautológia és a hipotézis (407-408. o.). Keynes Általános elméletéről azt írja Samuelson: „Rosszul megírt könyv, gyengén szerkesztett; bármely laikus, akit elcsábított a szerző korábbi hírneve, és megvette a könyvet, át lett verve öt shillinggel. Nem alkalmas oktatásra. Arrogáns, zsörtölődő, veszekedő és nem bőkezű az elismerésekkel. Bővelkedik az alapos tévedésekben és zűrzavarban.” Itt néhány példa és további becsmélés következik, majd a bekezdés következtetése: „Röviden, egy zseni munkája” (400-401. o.).

Samuelson valamennyi tanulmányában érzékelhetők az általa alkalmazott matematikai rekonstrukció gyengeségei: az eredeti mű helytelen értelmezése, torzítása, egyes részek önkényes szelekciója (alapszabályként: ami nem matematizálható, az nem létezik), a megértést segítő történeti kontextus figyelmen kívül hagyása. Ezeket különböző jellegű indokolatlan bírálatok egészítik ki. Mindez tapasztalati kérdés, nem vélemény vagy ízlésbeli különbség, ezért alátámasztására két szerzőről szóló írása egyes elemeit emelem ki. A második tanulmány Hume-ról szól, „Hume nemzetközi kereskedelmet kiegyenlítő mechanizmusa módosított változata” címmel. A bevezetőben Hume leírását rossznak

és hiányosnak értékeli. A hiányosságot még megbocsátaná, mert Hume követői azt korrigálhatták volna. De ezt nem tették meg szerinte, még a modern óriások, Viner, Ohlin és Haberler sem. Soha nem szabad lebecsülni, Samuelson szerint legalábbis, egy látásunkat elvakító hatalmasság gyönyörű tévedését. Hume inadekvát elemzése, Samuelson tanulmányáig, kielégítették az őket követő közgazdászokat (39-40. o.). Végül további hosszas előkészítés után megtudjuk végre, mi volt Hume bűne Samuelson szerint: nem vette figyelembe a nemzetközi kereskedelemben szabadon szállítható termékekre vonatkozó egy ár törvényét, a Marshall-Lerner feltételeket a különböző árrugalmasságokra vonatkozóan, és a szállítható és nem szállítható termékek közötti különbséget (44-46. o.).

Amikor Samuelson elemzési hibaként vagy hiányként kéri számon Hume-tól az egy ár törvényét, akkor egy 20-ik századi abszurd és tényellentétes, a neoklasszikus formalizált közgazdaságtan álomvilágában létező tétel hiánya miatt bírál. Vagyis egyszerre történetietlen is és abszolút értelemben is hibás. Két abszurd feltevés is kellene a „törvény” elfogadásához, amivel Hume természetesen nem élt, nevezetesen az országok pontokként kezelése és a szállítási költség hiánya. Ez a két feltevés minden területi elemzésbe olyan korlátokat vezet be, amelyek súlyosan torzított eredményekhez vezetnek, például az egy ár törvényének téves megfogalmazásához, amely a törvényt a szállítható termékek országokként azonos árszínvonalával teszi egyenlővé. Ezt a formát hiányolta Samuelson. Térgazdaságban (és a való világ ilyen) az egy ár törvényének az a változata érvényes, ami szerint a szállítható termékek területi árkülönbsége nem haladhatja meg a szállítási költségüket. A szállítható termékek aggregált mutatója, az eltérő területegységekre vagy országokra vonatkozó árszínvonal pedig eltérhet. Samuelson másik kifogása a szállítható és nem szállítható termékek közötti megkülönböztetés hiánya. Ez is bírálható annyiban, hogy a valóságban nincs éles határvonal a két termékkategória között, valamint a kategorizáláson kívül esik egy egész ágazat, maga a szállítás, amely nem lokalizálható egy földrajzi pontban.

Mindezen túl Hume nem a nemzetközi fizetési mérleg tényleges önszabályozási mechanizmusát írta le, hanem egy olyan gondolatkísérletet mutatott be, amiről hangsúlyozta, hogy a valóságban nem fordulhat elő, mert pont azok a mechanizmusok, amelyeket megvilágított vele, akadályozzák meg kialakulásukat. Tehát, gondolatban elképzelhetjük, mint azt Hume tette, hogy egy ország pénzmennyisége egy éjszaka alatt ötszörösére növekszik, vagy ötödére csökken valami csoda folytán, és ezután végigkövethetjük, hogy ez milyen folyamatokat indítana el. Egy elmélet megértéséhez szükséges annak a problémahelyzetnek a vizsgálata, amit az elmélet meg kívánt oldani, mert ebből lehet következtetni arra, hogy a megoldás mennyire elfogadható, teljes, vagy részleges, hiányos, hibás. Hume célja a pénzmennyiség változása, a külkereskedelmi mérleg és a nemzetközi pénzáramlás közötti kölcsönös összefüggések leírása volt. Ezt jól megoldotta, leírása nem hibás, ahogyan Samuelson állította. Valóban hiányos, de egyrészt minden leírás hiányos, másrészt amit Samuelson hiányol belőle, az indokolatlan. És bár Hume leírása hiányos, a szokásos rekonstrukciónál mégis bőségesebb és pontosabb.

A bőségség és nagyobb pontosság egyrészt abban mutatkozik, hogy leírja a pénz-helyettesítők módosító hatását az alapesethez képest. Másrészt a neoklasszikus formalizmussal ellentétben az országokat nem pontoknak tartotta, nem pontokként kezelte, hanem annak, amik valójában: térbeli kiterjedéssel rendelkező egységeknek, amelyeken belül az országok közötti kapcsolatokra kimutatott folyamatok ugyanúgy érvényesek.

Thünenről szóló tanulmánya eredeti megjelenési helye a *Journal of Economic Literature*. 1983 óta hivatkozási klasszikussá vált. 1987-es whig tanulmányában erről az írásáról úgy gondolja, hogy születésznőként húzta ki a zseni írásaiból a teljes modellt. A modern jelölések és módszerek használata miatt nem kell bocsánatot kérnie, mivel esküszik, nem vetélt el a baba és egyetlen részét sem hamisította meg a modellnek (32. o.). Magában a tanulmányban azonban arról ír, hogy egy lemeztelenített modellt készít (197. o.). A nem területi kérdésekkel, hanem tőkével és jövedelemeloszlással foglalkozó résszel kapcsolatban többen fogalmaznak meg olyan jellegű kritikát, ami valamilyen szempontból Samuelson rekonstrukciójának a hitelességét kérdőjelezi meg, a területi részt kevesebb kritika éri. Pedig ez minden elmélyültség nélkül, szemmel láthatóan, egyértelműen, még Thünen leegyszerűsített értelmezéseihez képest is egy halmozottan torz képet fest mind Thünen modelljéről, mind a való világról. Samuelson rekonstrukciójában mindössze két mezőgazdasági termék szerepel, egy drágán szállítható zöldség és egy olcsón szállítható gabona, amit a városban előállított egyetlen ipari termékre cserélnek. A város közelében zöldséget, távolabb gabonát termelnek, még távolabb pedig, ahol a szállítási költség miatt már nem éri meg a városba szállítani a gabonát, a föld „szabad jószág”. Ezt a leegyszerűsített modellt nem lehet komolyan venni, olyan extrém mértékben valóságidegen. Samuelson még a következő problémákat is megalkotja:

- a, vajon a belső zónából kifelé szállítanak-e zöldséget, cserébe a gabonáért?
- b, saját fogyasztásra termelhetnek-e a specializált zónák egyéb terméket is?
- c, ha a drágán szállítható mezőgazdasági termék a leginkább föld/munka intenzív, akkor még elfoglalhatja a városhoz közelebbi gyűrűt, ahol a föld szűkös?
- d, általánosan igaz-e, hogy a munka/föld intenzitás csökken a várostól távolodva?

A szigorú bizonyítás nem felesleges luxus, hanem elengedhetetlen a régóta nyitott kérdések megértéséhez, írja Samuelson a fenti felsorolás után. Az első kettő és a negyedik kérdés álprobléma, ami a sajátos valóságellenes leegyszerűsítéseket használó samuelsoni modellben esetleg felvetődhet, de Thünnennél nem, a harmadik kérdés pedig nem régóta nyitott kérdés, hanem maga Thünen válaszolta meg szigorúan és egyértelműen. Thünnennél természetesen önellátó volt minden farm zöldségekből és az összes olyan termékből, amit romlandósága miatt nem lehetett szállítani, vagy térfogata vagy súlya miatt magas volt értékéhez képesti szállítási költsége. Minden farm körül kialakultak miniatűr kis zónák, a farmhoz közel a munkaerőintenzív és nehéz terményekkel. Az egyes zónák pedig nem voltak homogének, hanem a zónákon belül a termelés munkaintenzitása csökkent a zóna belső határától a külső határa felé haladva. Az a, és b, kérdés tehát fel sem merült.

A c, kérdésre Thünen korrekt, szigorú válasza (a bizonyítás levezetését mellőzve): Eltérő terményeknél nincs kapcsolat a piactól való távolság és a termelés intenzitása között, mert a termények ára, eltarthatósága (romlandósága) és az egységnyi földterületre jutó súlya és térfogata eltérő. Így ha az egységnyi földterületre jutó termés a kicsi input ellenére is nagyon nagy, akkor azt a kevésbé intenzív termés ellenére is a piachoz közel kell termelni a magas szállítási költség miatt. Erre példa a fakitermelés és a széna előállítása. Másrészt ha egy terméknek a térfogatsúlyra jutó értéke nagyon nagy, akkor azt a piactól távol lehet termelni. Erre példa a vajtermelés, a dohány termelése és az égetett szeszes italok előállítása. Ezek a piactól nagyon távol is történhetnek, mert a szállítási költségük árukhoz és súlyukhoz viszonyítva is és más termékekhez képest is csekély.

A d, kérdésre Thünen válasza: a kérdésnek csak egyféle terménynél van értelme. Egyébként pedig a termés értékéhez viszonyított szállítási költség határozza meg, milyen távol lehet előállítani a piactól.

Thünent bírálja Samuelson, mert nem értette meg a Wicksell-Jevons modellt a fa ültetés és kivágás optimális idejének a meghatározására (219. o.). Samuelson cikkének írásakor még nem jelent meg angolul Az elszigetelt állam negyedik kötete, ami pontosan erről szól, és kiderül belőle, hogy megértette.

Az eredeti munkák és Samuelson matematikai rekonstrukciója közötti érdemi, lényeges különbségekre vonatkozó példákból számos továbbit lehetne bemutatni. Annak tárgyalása, hogy ez a matematikai rekonstrukció alaphibájából, alkalmatlanságából következik-e, vagy a matematikai rekonstrukció rossz végrehajtásából, meghaladja a könyvismertetés kereteit. A kirajzolódó kép alapján azonban helyesebb lenne úgy fogalmazni, hogy Samuelson nem elmélettörténetet írt, hanem az elmélettörténelem által kanonizált szerzők nevét felhasználva alkotott saját matematikai modelleket, amelyek csak témájukat tekintve vannak kapcsolatban az eredeti művekkel, egyébként azoktól eltérőek. Nem az eredeti szerzőt értelmezi, hanem új elméletet gyárt, az eredeti szerzőt márkanévként felhasználva. Eljárása azért veszélyes, mert sokan leegyszerűsített, történeti részletekkel valóban nem törődő, de egyébként az elmélet formális vázát tekintve hiteles leírásként tekintenek ilyen munkáira, és nem szánnak időt az eredeti szerzők eredeti munkáinak megismerésére. Ez tendenciaszerűen együtt jár a tartalmi újítások nélküli neologizmusok tartalmi újításként való beállítással, a múlt átírásával, meghamisításával, az intellektuális hagyományok leértékelésével. Szerencsére az elmélettörténelmen belül Samuelson megközelítése, a matematikai formalizmus nem vált olyan mértékben dominánssá, mint amilyen mértékben módszertana népszerűvé vált az elméleti közgazdaságtan főárama számára.

IRODALOM

- Boulding, K. (1971) After Samuelson, who needs Adam Smith? *History of Political Economy*, 3, 2, 225-237
- Schefold, B. (2010) Obituary. Paul Anthony Samuelson. *Metroeconomica*, 61, 3, 435-437